

Ландес Наталія, ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доцент Петрук О. М. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

***Анотація.** В статті досліджено поняття професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Визначено та охарактеризовано компоненти професійної компетентності. Проаналізовано зміст підготовки майбутніх вчителів на педагогічному факультеті Інституту педагогічної освіти відповідно до освітньо-професійної програми та освітньо-кваліфікаційної характеристики. Звернено увагу на важливість особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя. Обґрунтовано важливість формування у студентів ґрунтовних знань, практичних умінь і навичок для успішної майбутньої діяльності в сучасних умовах розвитку суспільства.*

***Ключові слова:** професійна компетентність, майбутні вчителі початкових класів, мотивація педагога, ціннісні орієнтири.*

***Аннотация.** В статье исследовано понятие профессиональной компетентности будущего учителя начальных классов. Определены и охарактеризованы компоненты профессиональной компетентности. Проанализировано содержание подготовки будущих учителей на педагогическом факультете Института педагогического образования в соответствии с образовательно-профессиональной программой и образовательно-квалификационной характеристикой. Обращено внимание на важность личностно-профессионального становления будущего учителя. Обосновано важность формирования у студентов фундаментальных знаний, практических умений и навыков для успешной будущей деятельности в современных условиях развития общества.*

***Ключевые слова:** профессиональная компетентность, будущие учителя начальных классов, мотивация педагога, ценностные ориентиры.*

***Annotation.** The concept of future primary school teacher's professional competence is exposed in the article. The components of professional competence are determined and analysed. The content of the future teachers' training at the pedagogical faculty of the Institute of Pedagogical Education in accordance with education-professional program and education description is analysed. The author paid attention to importance of the future teacher's personal and professional development. The importance of formation at*

students while studying fundamental knowledge and practical skills for their successful work in modern conditions of the society is affirmed.

Keywords: *professional competence, future teachers of primary school, personal qualities, professional self-determination.*

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. наголошується на тому, що інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, можливостей і свободи вибору в освіті, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвитку державно-громадської моделі управління [1]. На сучасному етапі модернізації системи освіти й виховання в Україні особливої гостроти й актуальності набувають питання підвищення рівня підготовки майбутніх вчителів, важливим складником якої є формування професійної компетентності вчителя.

Дослідженню питань професійної підготовки майбутніх учителів приділяли увагу такі вчені як О. Абдуліна, М. Євтух, Н. Ничкало, І. Зязюн, О. Савченко, А. Капська, Л. Хомич, С. Сисоєва та ін. Деякі вчені (О. Абдуліна, Н. Кузьміна, Н. Тализіна та ін.) зазначають, що професійна підготовка майбутніх учителів – процес формування й набуття настанов, знань та вмінь, необхідних спеціалісту для належного виконання спеціальних завдань навчально-виховного процесу. Інші науковці (Л. Ахмедзянова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, Р. Хмелюк, О. Цокур та ін.) наголошують на тому, що професійна підготовка майбутніх учителів – це цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних та соціальних знань, умінь і навичок.

Сучасні наукові дослідження відображають важливі, але окремі сторони проблеми розвитку професійної компетентності. Між тим, професійна діяльність учителя початкових класів полягає в тому, що він повинен забезпечувати повноцінний навчальний процес із шести освітніх галузей, які є обов'язковими. Тому, доцільно говорити про необхідність певного рівня розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів, якої вони набувають у процесі вивчення не однієї, а цілого комплексу фахових дисциплін.

Мета нашої статті – дослідити зміст професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Для реалізації цієї мети поставлено завдання – розкрити основні складові компоненти професійної компетентності майбутнього вчителя.

Здобуваючи освіту викладача педагогіки і методики початкової освіти, студент повинен усвідомлювати, яку відповідальність він бере на себе. Адже бути вчителем майбутніх вчителів, не розуміючи змісту професійної компетентності, просто не можливо. Тому, на нашу думку, у системі професійної підготовки майбутнього вчителя важливе не тільки формування спеціалістів вузької спеціалізації, а дещо більше – процес формування професійної культури і компетентності.

В Українському педагогічному словнику під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю [2, с. 182]. Стосовно професійної культури вчителя – то хто, як не вчитель, повинен бути, в першу чергу, вихованим та освіченим?

У Державному стандарті початкової загальної освіти, що ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованого і компетентнісного підходів стверджується думка про те, що компетентність – це набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, що складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці, а компетенція – це суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

Науковець Н. Нічкало наголошує, що професійна компетентність – це сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [3, с. 78].

Д. Медлі виокремлює такі компоненти професійної компетентності вчителя, як: предметні знання, навички викладання матеріалу, мотивацію педагога, ціннісні орієнтири. Але ці складові компоненти, на нашу думку, варто доповнити особистісними якостями та професійним самовизначенням, без яких не можливо сформувати справжнього вчителя.

Ми розуміємо те, як важливо майбутньому вчителю початкових класів оволодіти системою ґрунтовних знань. Аналізуючи навчальні плани підготовки спеціаліста цього профілю в Інституті педагогічної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, варто наголосити, що вони спрямовані на отримання комплексних знань випускниками, які зможуть забезпечити реалізацію змісту всіх освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.

При визначенні вимог до вчителя початкових класів викладачі користуються перш за все освітньо-кваліфікаційною характеристикою (ОКХ), що є державним нормативним документом, в якому узагальнюється зміст освіти. Слід наголосити на тому, що під час навчання майбутніх вчителів в Інституті педагогічної освіти викладачі активно використовують міжпредметні зв'язки, які допомагають студентам усвідомлювати причинно-наслідкові

зв'язки між окремими знаннями, узагальнювати засвоєні раніше та набуті нещодавно навички та вміння.

Підготовка майбутніх вчителів початкових класів здійснюється відповідно до освітньо-професійної програми, в зміст якої входять нормативний цикл дисциплін і варіативна компонента циклів. Освітньо-професійна програма передбачає такі цикли підготовки: цикл соціально-гуманітарної підготовки; цикл математичної, природничо-наукової підготовки, цикл професійної та практичної підготовки.

Цикл соціально-гуманітарної підготовки дає можливість особистості майбутнього вчителя стати суб'єктом, а не об'єктом соціально-економічних процесів у суспільстві. Механізм становлення такої особистості полягає в тому, що дисципліни цього циклу (філософія, історія української культури, етика та естетика, історія, основи конституційного права та ін.) допомагають студентам у формуванні довіри до себе, розвитку здатності до прийняття самостійних рішень та до відповідальності за них. Соціально-гуманітарна складова освіти забезпечує високий рівень та готовність студентів до різноманітної інтелектуальної, культурної та соціальної роботи. Адже, лише усвідомлені знання про світ можуть слугувати розвитку розуму, щоб через розуміння цих знань, розуміти світ та себе, адаптуватися до світу, досягти в ньому успіху.

При вивченні дисциплін циклу математичної, природничо-наукової підготовки, зокрема, математики, інформаційних технологій навчання, основ валеології, сучасної української мови із практикумом, студенти набувають розвитку абстрактного мислення, творчої уяви, самостійності, пізнавальних здібностей, а це, в свою чергу, сприяє розширенню їх інтелектуальних можливостей, просторового уявлення, творчої активності. Дисципліни цього циклу покликані сприяти формуванню однієї з ключових груп компетенцій – дослідницьких та самоосвітницьких, які є необхідними в роботі сучасного вчителя.

Цикл професійної та практичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів при підготовці бакалаврів є одним із провідних і складає 6174 години або 171,5 кредитів нормативного циклу дисциплін і 1692 годин або 47 кредитів варіативної компоненти циклів. При вивченні таких дисциплін, як психологія, педагогіка, вступ до спеціальності, різних методик викладання предметів і ін., майбутні вчителі здобувають ґрунтовні знання, удосконалюють практичні уміння і навички. Під час проведення лекційних, практичних і лабораторних занять, виконання завдань самостійної і індивідуальної роботи у студентів розвиваються мобілізаційні, інформаційні, орієнтаційні, комунікаційні, перцептивні уміння, що складає основу в організації взаємодії із учнями.

Велике значення в процесі практичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів є проведення різних видів практики, а саме: польова,

педагогічна в дитячих таборах, позакласна та позашкільна освітньо-виховна, навчально-виховна, виробнича (стажиська). Залучення студентів до різних видів практики дає можливість їм ознайомитися із напрямками, формами і методами навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів, роботою класного керівника, особливостями позакласної та позашкільної роботи, розвивати уміння застосовувати у практичній діяльності знання з основ теорії педагогіки, психології та методики навчання програмних дисциплін початкової школи, уміння організовувати дитячий колектив, проводити різні види діяльності дітей за інтересами, відповідально ставитись до безпеки їх життєдіяльності, усвідомлювати професійну значущість цих знань, виховання потреби постійного удосконалення професійних знань, умінь, навичок та педагогічної майстерності.

На жаль, з навчальних планів вилучили один із видів практики – це однотижневий табірний збір. Цей вид практики, на нашу думку, повинен бути обов'язковим так, як він є підготовкою студентів до роботи в літніх оздоровчих таборах. Адже його метою і є навчання студентів до організації дозвілля з дітьми та удосконалення їх практичних умінь і навичок щодо організації виховної роботи.

Завданням викладачів педагогічного факультету є підготовка компетентного вчителя, здатного працювати у нових умовах, застосовувати інноваційні технології, що реалізуються у педагогічній практиці. З огляду на це, у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя важливу роль, на нашу думку, відіграє мотивація – бажання вчителя бути компетентним у своїй професії, у виконанні своїх функцій як професіонала. Доречно, на наш погляд, зазначає С. Сисоєва, що «молода людина тільки тоді може повноцінно здобути професійну освіту, коли вона знає, що набуті знання стануть основою її професійного становлення, успіху в житті, засобом соціального захисту, тим підґрунтям, яке дозволить знайти своє місце в суспільстві, дійсно творити своє життя, самоутверджуватися і самореалізовуватися у ньому» [4, с. 13]. Мова звичайно йде про професійне самовизначення вчителя, яке являє собою неперервний, не обмежений часовими рамками процес, є сутнісною характеристикою і основним механізмом процесу професійного становлення педагога, як таким, що забезпечує його саморозвиток, самореалізацію і самоздійснення в професійній діяльності.

Під час виконання людиною своєї професійної діяльності цінуються не тільки його професійні знання, вміння, але також його професійні та особистісні якості. Оскільки, як зауважує Л. Белова, «...зростають вимоги не тільки до професійної підготовки, але й до особистісних якостей, здатних забезпечувати успішність адаптації та можливість самореалізації людини у світі, що швидко змінюється» [5, с. 79].

Особистісна якість – це ставлення, яке закріпилося і стало звичним, та визначає стійкість поведінки особистості в будь-яких умовах, що змінюються. Якості особистості, що характеризують професійно-педагогічну спрямованість, формують авторитет учителя – визнання учнями його інтелектуальної, моральної сили і переваги. Авторитетний педагог, на нашу думку, повинен бути ерудованим, справедливим, толерантним, принциповим, людяним, з високим почуттям відповідальності. Не менш істотне значення мають його вміння гідно поводитися, бадьорість і життєрадісність, внутрішня зібраність, стриманість, привітність, привабливість не лише почуттєва й інтелектуальна, а й зовнішня.

Зазначені складові професійної компетентності тісно взаємопов'язані між собою, взаємозалежні, і кожна продуктивна лише за наявності інших, сформованих в достатній мірі. Тому набуття їх слід вважати обов'язковими для успішної діяльності педагога в сучасних умовах розвитку суспільства. Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів є одним із важливих завдань вищого педагогічного навчального закладу.

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямі ми вбачаємо у вивченні емоційно-вольової сфери особистості та її впливу на формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
2. Український педагогічний словник [уклад. Семен Гончаренко]. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Професійна освіта. Словник : навч. посібник / уклад. С. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.
4. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва, С. М. Алексюк та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
5. Белова Л. О. Виховна система ВНЗ : питання теорії та практики / Л. О. Белова. – Х. : Вид-во НУА, 2004. – 264 с.